

॥ तैत्तिरीय आरण्यकम् ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

ॐ तच्छं योरावृणीमहे। गातुं यज्ञाय। गातुं यज्ञपतये। दैवीः
स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वं जिगातु भेषजम्।
शं नो अस्तु द्विपदे। शं चतुष्पदे। ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥
चित्तिः सुक्। चित्तमाज्यम्। वाग्वेदिः। आधीतं बर्हिः। केतो
अग्निः। विज्ञातमग्निः। वाक्पतिर्होता। मन उपवक्ता। प्राणो
हविः। सामाध्वर्युः। वाचस्पते विधे नामन्। विधेम ते नामं।
विधेस्त्वमस्माकं नामं। वाचस्पतिः सोमं पिबतु। आऽस्मासु
नृम्णन्धाथस्वाहा॥१॥

अध्वर्युः पञ्च च॥ _____ [१]

पृथिवी होता। द्यौरध्वर्युः। रुद्रोऽग्नीत्। बृहस्पतिरुपवक्ता।
वाचस्पते वाचो वीर्येण। सम्भृततमेनायक्ष्यसे। यजमानाय
वार्यम्। आसुवस्करस्मै। वाचस्पतिः सोमं पिबतु।
जजनदिन्द्रमिन्द्रियाय स्वाहा॥२॥

पृथिवी होता दश॥ _____ [२]

अग्निर्होता। अश्विनाध्वर्यू। त्वष्टाऽग्नीत्। मित्र उपवक्ता।

सोमः सोमस्य पुरोगाः। शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः। श्रुतास्तं
इन्द्र सोमाः। वातापेरहवनश्रुतः स्वाहा॥३॥

अग्निर्होता ऽष्टौ॥

[३]

सूर्यं ते चक्षुः। वातं प्राणः। द्यां पृष्ठम्। अन्तरिक्षमात्मा।
अङ्गैर्यज्ञम्। पृथिवीं शरीरैः। वाचस्पते ऽच्छिद्रया वाचा।
अच्छिद्रया जुह्वा। दिवि देवावृधं होत्रा मेरयस्व स्वाहा॥४॥

सूर्यं ते नवं॥

[४]

महाहविरहोता। सत्यहविरध्वर्युः। अच्युतपाजा अग्नीत्।
अच्युतमना उपवक्ता। अनाधृष्यश्चाप्रतिधृष्यश्च यज्ञस्याभिगरौ।
अयास्यं उद्गाता। वाचस्पते हृद्विधे नामन्। विधेमं ते नामं।
विधेस्त्वमस्माकं नामं। वाचस्पतिः सोममपात्। मा
दैव्यस्तन्तुश्छेदि मा मनुष्यः। नमो दिवे। नमः पृथिव्यै
स्वाहा॥५॥

अपात्रीणि च॥

[५]

वाग्धोता। दीक्षा पत्नी। वातो ऽध्वर्युः। आपो ऽभिगरः। मनो
हविः। तपसि जुहोमि। भूर्भुवः सुवः। ब्रह्मं स्वयम्भु। ब्रह्मणे
स्वयम्भुवे स्वाहा॥६॥

वाग्धोता नवं॥

[६]

ब्राह्मण एकहोता। स यज्ञः। स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं

यशः। यज्ञश्च मे भूयात्। अग्निर्द्विहोता। स भर्ता। स मे ददातु
प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। भर्ता च मे भूयात्। पृथिवी त्रिहोता।
स प्रतिष्ठा॥७॥

स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। प्रतिष्ठा च मे भूयात्।
अन्तरिक्षं चतुर्होता। स विष्ठाः। स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं
यशः। विष्ठाश्च मे भूयात्। वायुः पञ्चहोता। स प्राणः। स मे
ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। प्राणश्च मे भूयात्॥८॥

चन्द्रमाः षड्होता। स ऋतून्कल्पयाति। स मे ददातु प्रजां
पशून्पुष्टिं यशः। ऋतवश्च मे कल्पन्ताम्। अन्नं सप्तहोता।
स प्राणस्य प्राणः। स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। प्राणस्य
च मे प्राणो भूयात्। द्यौरष्टहोता। सौऽनाधृष्यः॥९॥

स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। अनाधृष्यश्च भूयासम्।
आदित्यो नवहोता। स तेजस्वी। स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं
यशः। तेजस्वी च भूयासम्। प्रजापतिर्दशहोता। स इदं
सर्वम्। स मे ददातु प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। सर्वं च मे
भूयात्॥१०॥

प्रतिष्ठा प्राणश्च मे भूयादनाधृष्यः सर्वं च मे भूयात्॥ [७]

अग्निर्यजुर्भिः। सविता स्तोमैः। इन्द्र उक्थामदैः।

मित्रावरुणावाशिषा॑। अङ्गिर॑सो धिष्णि॑यैरग्नि॒भिः। मरुतः॑
सदो॑हवि॒र्धाना॑भ्याम्। आपः॑ प्रोक्ष॑णीभिः। ओष॑धयो ब॒र्हिषा॑।
अदि॑तिर्वेद्या॑। सोमो॑ दी॒क्षया॑॥११॥

त्वष्टे॑ध्मेन। विष्णु॑र्य॒ज्ञेन॑। वस॑व आ॒ज्येन॑। आ॒दि॒त्या
दक्षि॑णाभिः। विश्वे॑ दे॒वा ऊ॒र्जा। पू॒षा स्व॑गाका॒रेण॑। बृह॑स्पतिः
पुरो॑धया॑। प्र॒जाप॑तिरु॒द्गी॒थेन॑। अ॒न्तरि॑क्षं प॒वित्रे॑ण। वा॒युः
पात्रैः॑। अ॒ह॒ः श्रद्ध॑या॑॥१२॥

दीक्षया पात्रैरेकं च॥ [८]

सेने॑न्द्रस्य। धेना॒ बृह॑स्पतैः। प॒त्न्या पू॒ष्णः। वाग्वा॒योः। दी॒क्षा
सोम॑स्य। पृ॒थिव्य॑ग्नेः। वसू॑नां गाय॒त्री। रु॒द्राणां॑ त्रि॒ष्टुक्।
आ॒दि॒त्यानां॑ जग॑ती। विष्णो॑रनु॒ष्टुक्॥१३॥

वरु॑णस्य वि॒राट्। य॒ज्ञस्य॑ प॒ङ्क्तिः॑। प्र॒जाप॑ते॒रनु॑मतिः। मि॒त्रस्य॑
श्रद्धा॑। स॒वितुः॑ प्रसू॑तिः। सूर्य॑स्य मरी॑चिः। च॒न्द्रम॑सो
रोहि॑णी। ऋषी॑णामरुन्ध॒ती। प॒र्जन्य॑स्य वि॒द्युत्। चत॑स्रो
दिशः॑। चत॑स्रोऽवा॒न्तर॑दि॒शाः। अ॒हश्च॑ रात्रि॑श्च। कृ॒षिश्च॑
वृष्टि॑श्च। त्विषि॑श्चाप॒चिति॑श्च। आप॑श्चोष॒धय॑श्च। ऊ॒र्क् सूनृ॑ता
च दे॒वानां॑ पत्न॑यः॥१४॥

अनुष्टुप्दिशः षट्॥ [९]

देवस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे। अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो
हस्ता॑भ्यां॒ प्रति॑गृह्णामि। राजा॑ त्वा वरु॑णो नयतु देवि
दक्षिणे॑ऽग्नये॒ हिर॑ण्यम्। तेना॑मृत॒त्वम॑श्याम्। वयो॑ दा॒त्रे।
मयो॑ मह्य॑मस्तु॒ प्रति॑ग्रही॒त्रे। क इ॒दं कस्मा॑ अ॒दात्। कामः॒
कामा॑य। कामो॑ दा॒ता॥१५॥

कामः॑ प्रति॑ग्रही॒ता। कामः॑ समु॒द्रमा॑वि॒श। कामे॑न
त्वा॒ प्रति॑गृह्णामि। कामै॑तत्तै॑। ए॒षा ते॑ काम॒ दक्षि॑णा।
उ॒त्ता॒नस्त्वा॑ङ्गीर॒सः प्रति॑गृह्णातु। सोमा॑य॒ वासः॑। रु॒द्राय॑ गा॒म्।
वरु॑णा॒याश्व॑म्। प्र॒जाप॑तये॒ पुरु॑षम्॥१६॥

मन॑वे॒ तल्प॑म्। त्वष्ट्रे॑ऽजा॒म्। पू॒ष्णेऽवि॑म्। नि॒र्ऋ॑त्या
अश्व॑तरग॒र्दभौ॑। हि॒मव॑तो ह॒स्तिन॑म्। ग॒न्ध॒र्वा॒प्सरा॑भ्यः॒ स्रग॑लं
कर॑णे। वि॒श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑ धा॒न्यम्। वा॒चेऽन्न॑म्। ब्रह्म॑ण
ओ॒दन॑म्। स॒मुद्रा॑याऽऽपः॑॥१७॥

उ॒त्ता॒नाया॑ङ्गीर॒सायानः॑। वै॒श्वान॒राय॑ रथ॑म्। वै॒श्वान॒रः
प्र॒त्नथा॑ नाक॒मारु॑हत्। दि॒वः पृ॑ष्ठं भ॒न्द॑मानः सु॒मन्म॑भिः।
स पू॑र्वव॒ज्जन॑य॒ज्जन्त॑वे॒ धन॑म्। स॒मान॑म॒ज्मा परि॑याति
जागृ॑विः। राजा॑ त्वा वरु॑णो नयतु देवि दक्षिणे वै॒श्वान॒राय॑
रथ॑म्। तेना॑मृत॒त्वम॑श्याम्। वयो॑ दा॒त्रे। मयो॑ मह्य॑मस्तु॒

प्रतिग्रहीत्रे॥१८॥

क इदं कस्मा॑ अदात्। कामः॑ कामा॑य। कामो॑ दा॒ता।
कामः॑ प्रतिग्रही॒ता। कामः॑ समु॒द्रमा वि॑श। कामे॑न
त्वा॒ प्रतिगृ॑ह्णामि। कामै॒तत्ते॑। ए॒षा ते॑ काम॒ दक्षि॑णा।
उ॒त्ता॒नस्त्वाङ्गी॒रसः॑ प्रतिगृ॑ह्णातु॥१९॥

दा॒ता पु॒रुष॑मर्पः॒ प्रतिग्र॑हीत्रे नवं च॥ [१०]

सुव॑र्णं घ॒र्म परि॑वेद वे॒नम्। इन्द्र॑स्याऽऽत्मा॑नं दश॒धा च॑रन्तम्।
अ॒न्तः संमु॑द्रे म॒नसा॒ चर॑न्तम्। ब्रह्मा॑न्ववि॒न्दद्दश॑होता॒रम॑र्णे।
अ॒न्तः प्रवि॑ष्टः शा॒स्ता ज॒ना॒नाम्। एकः॑ स॒न्ब॒हुधा॑ वि॒चारः।
श॒तः शु॒क्राणि॑ यत्रै॒कं भव॑न्ति। स॒र्वे वेदा॑ यत्रै॒कं भव॑न्ति। स॒र्वे
होता॑रो॒ यत्रै॒कं भव॑न्ति। स॒मान॑सीन आ॒त्मा ज॒ना॒नाम्॥२०॥

अ॒न्तः प्रवि॑ष्टः शा॒स्ता ज॒ना॒नाः॑ स॒र्वा॒त्मा। स॒र्वाः प्र॒जा यत्रै॒कं
भव॑न्ति। चतु॑र्होता॒रो यत्र॑ स॒म्पदं॑ गच्छ॑न्ति दे॒वैः। स॒मान॑सीन
आ॒त्मा ज॒ना॒नाम्। ब्रह्मे॑न्द्रम॒ग्निं जग॑तः प्रति॒ष्ठाम्। दि॒व
आ॒त्मानः॑ स॒वितारं॑ बृ॒हस्प॑तिम्। चतु॑र्होता॒रं प्र॒दिशोऽनु॑
क्लृ॑प्तम्। वा॒चो वी॒र्यं॑ तप॒साऽन्व॑विन्दत्। अ॒न्तः प्रवि॑ष्टं
क॒र्तार॑मे॒तम्। त्वष्टा॑रः॒ रूपा॑णि वि॒कुर्वन्त॑ वि॒प॒श्चिम्॥२१॥

अमृतस्य प्राणं यज्ञमेतम्। चतुर्होतृणामात्मानं कवयो
 निचिक्युः। अन्तः प्रविष्टं कर्तारमेतम्। देवानां बन्धु निहितं
 गुहासु। अमृतेन क्लृप्तं यज्ञमेतम्। चतुर्होतृणामात्मानं
 कवयो निचिक्युः। शतं नियुतः परिवेद विश्वा विश्ववारः।
 विश्वमिदं वृणाति। इन्द्रस्याऽऽत्मा निहितः पञ्चहोता। अमृतं
 देवानामायुः प्रजानाम्॥२२॥

इन्द्रः राजानं सवितारमेतम्। वायोरात्मानं कवयो
 निचिक्युः। रश्मिं रश्मीनां मध्ये तपन्तम्। ऋतस्य पदे
 कवयो निपान्ति। य आण्डकोशे भुवनं बिभर्ति। अनिर्भिण्णः
 सन्नर्थं लोकान् विचष्टे। यस्याऽऽण्डकोशः शुष्ममाहुः
 प्राणमुल्बम्। तेन क्लृप्तोऽमृतेनाहमस्मि। सुवर्णं कोशः
 रजसा परीवृतम्। देवानां वसुधानीं विराजम्॥२३॥

अमृतस्य पूर्णान्तामु कलां विचक्षते। पादः षड्द्वौतुर्न
 किलाविविधसे। येनर्तवः पञ्चधोत क्लृप्ताः। उत वा षड्धा
 मनसोत क्लृप्ताः। तः षड्द्वौतारमृतुभिः कल्पमानम्।
 ऋतस्य पदे कवयो निपान्ति। अन्तः प्रविष्टं कर्तारमेतम्।
 अन्तश्चन्द्रमसि मनसा चरन्तम्। सहैव सन्तं न विजानन्ति

देवाः। इन्द्रस्याऽऽत्मानं शतधा चरन्तम्॥२४॥

इन्द्रो राजा जगतो य ईशो। सप्तहोता सप्तधा विक्लृप्तः।
परेण तन्तुं परिषिच्यमानम्। अन्तरादित्ये मनसा चरन्तम्।
देवानां हृदयं ब्रह्मान्वविन्दत्। ब्रह्मैतद्ब्रह्मण उज्जभार। अर्कं
श्चोतन्तं सरिरस्य मध्ये। आ यस्मिन्सप्त परंवः। मेहन्ति
बहुलां श्रियम्। बह्वश्वामिन्द्र गोमतीम्॥२५॥

अच्युतां बहुलां श्रियम्। स हरिर्वसुवित्तमः। पेरुरिन्द्राय
पिन्वते। बह्वश्वामिन्द्र गोमतीम्। अच्युतां बहुलां श्रियम्।
मह्यमिन्द्रो नियच्छतु। शतं शता अस्य युक्ता हरीणाम्।
अर्वाङ्गा यातु वसुभी रश्मिरिन्द्रः। प्रमहमाणो बहुलां
श्रियम्। रश्मिरिन्द्रः सविता मे नियच्छतु॥२६॥

घृतं तेजो मधुमदिन्द्रियम्। मय्ययमग्निर्दधातु। हरिः पतङ्गः
पटरी सुपर्णः। दिविक्षयो नभसा य एति। स न इन्द्रः
कामवरं ददातु। पञ्चारं चक्रं परिवर्तते पृथु। हिरण्यज्योतिः
सरिरस्य मध्ये। अजस्रं ज्योतिर्नभसा सर्पदेति। स न इन्द्रः
कामवरं ददातु। सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रम्॥२७॥

एको अश्वो वहति सप्तनामा। त्रिनाभिं चक्रमजरमनर्वम्।

येने॒मा वि॒श्वा भुव॑नानि तस्थुः। भ॒द्रं पश्य॑न्त॒ उप॑सेदुर॒ग्रैः। तपो॑
 दी॒क्षामृष॑यः सुव॒र्विदः॑। ततः॑ क्ष॒त्रं बल॑मोज॑श्च जा॒तम्। तद॒स्मै
 दे॒वा अ॒भि सन्न॑मन्तु। श्वे॒तः र॒श्मिं बो॑भुज्यमा॑नम्। अ॒पां
 ने॒तारं॑ भुव॑नस्य गो॒पाम्। इन्द्रं॑ निचि॑क्युः पर॒मे व्यो॑मन्॥ २८ ॥
 रोहि॑णीः पिङ्ग॒ला एक॑रूपाः। क्षर॑न्तीः पिङ्ग॒ला एक॑रूपाः।
 श॒तः स॒हस्रा॑णि प्र॒युता॑नि॒ नाव्या॑नाम्। अ॒यं यः श्वे॒तो र॒श्मिः।
 परि॒ सर्व॑मिदं जग॑त्। प्र॒जां प॒शून्धना॑नि। अ॒स्माकं॑ ददातु।
 श्वे॒तो र॒श्मिः परि॒ सर्वं॑ बभूव। सुव॒न्मह्यं॑ प॒शून् वि॒श्वरू॑पान्।
 प॒त॒ङ्गम॑क्तमसुर॑स्य मा॒यया॑॥ २९ ॥

हृ॒दा पश्य॑न्ति॒ मन॑सा मनी॒षिणः॑। स॒मुद्रे॑ अ॒न्तः क॒वयो॑ वि॒
 च॑क्षते। मरी॑चीनां प॒दमि॑च्छन्ति वे॒धसः॑। प॒त॒ङ्गो वाचं॑ मन॑सा
 बिभ॑र्ति। तां ग॑न्ध॒र्वोऽवद॑द्गर्भे॒ अन्तः॑। तां द्योत॑मानाः॒ स्व॒र्यं
 मनी॑षाम्। ऋ॒तस्य॑ प॒दे क॒वयो॑ निपा॑न्ति। ये ग्रा॒म्याः प॒शवो॑
 वि॒श्वरू॑पाः। वि॒रूपाः॑ सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः। अ॒ग्निस्ता॑ अ॒ग्रे
 प्रमु॑मोक्तु दे॒वः॥ ३० ॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संवि॒दानः॑। वी॒तः स्तु॑केस्तुके।
 यु॒वम॒स्मासु॑ निय॑च्छतम्। प्र प्र॑ य॒ज्ञप॑तिन्तिर। ये ग्रा॒म्याः

प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः। वि॒रूपाः॑ सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः। तेषां॑
 सप्त॒नामि॒ह रन्ति॑रस्तु। रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑
 सुवी॒र्याय॑। य आ॑र॒ण्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः। वि॒रूपाः॑ सन्तो॑
 बहु॒धैक॑रूपाः। वा॒युस्तां॑ अग्रे॒ प्रमु॑मोक्तु दे॒वः। प्र॒जाप॑तिः
 प्र॒जया॑ संविदा॒नः। इडा॑यै सृ॒प्तं घृ॒तव॑च्चराच॒रम्। दे॒वा
 अन्व॑विन्दन्गुहा॑ हितम्। य आ॑र॒ण्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पाः।
 वि॒रूपाः॑ सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः। तेषां॑ सप्त॒नामि॒ह रन्ति॑रस्तु।
 रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सुवी॒र्याय॑॥३१॥

आत्मा जनानां विकुर्वन्तं विपश्चिं प्रजानां वसुधानां विराजं चरन्तं गोमतीं मे नियच्छुत्वेकचक्रं व्योमन्माययां देव
 एकरूपा अष्टौ च॥ [११]

स॒हस्र॑शीर्षा पुरु॑षः। स॒हस्रा॑क्षः स॒हस्र॑पात्। स भूमिं॑ वि॒श्वतो॑
 वृ॒त्वा। अत्य॑तिष्ठद्वशाङ्गु॒लम्। पुरु॑ष ए॒वेद॑ सर्वम्। यद्भू॒तं यच्च॑
 भव्यम्। उ॒तामृ॑त॒त्वस्ये॑शा॒नः। यदन्ने॑नाति॒रोह॑ति। ए॒तावा॑नस्य
 म॒हिमा॑। अतो॒ ज्याया॑श्च पू॒रुषः॑॥३२॥

पादो॑ऽस्य॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑। त्रि॒पाद॑स्यामृतं दि॒वि। त्रि॒पाद॑धूर्ध्व
 उदै॒त्पुरु॑षः। पादो॑ऽस्ये॒हाभ॑वात्पुनः। ततो॒ विष्व॑ङ्म॒क्राम॑त्।
 सा॒श॒ना॒न॒शने॑ अ॒भि। तस्मा॑द्वि॒राड॑जायत। वि॒राजो॑ अधि॒
 पू॒रुषः॑। स जा॒तो अत्य॑रिच्यत। प॒श्चाद्भूमि॑मथो॒ पुरः॑॥३३॥

यत्पुरुषेण हविषा॑। दे॒वा य॒ज्ञम॑तन्वत। व॒स॒न्तो अ॑स्यासी॒-
दाज्य॑म्। ग्रीष्म॑ इ॒ध्मः श॒रद्ध॒विः। स॒प्तास्या॑सन्परि॒धयः॑। त्रिः
स॒प्त स॒मिधः॑ कृ॒ताः। दे॒वा यद्य॑ज्ञं त॒न्वा॒नाः। अब॑ध्नन्पुरुषं
प॒शुम्। तं य॒ज्ञं ब॒र्हिषि॑ प्रौक्षन्। पुरुषं जा॒तम॑ग्रतः॥३४॥

तेन॑ दे॒वा अय॑जन्त। सा॒ध्या ऋष॑यश्च॒ ये। तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः।
सम्भृ॑तं पृषदाज्यम्। प॒शूँ॒स्ताँश्च॑के वा॒य॒व्यान्।
आ॒र॒ण्यान्प्रा॒म्याश्च॒ ये। तस्मा॑द्य॒ज्ञात्सर्व॑हुतः। ऋचः
सा॒मा॒नि ज॑ज्ञिरे। छ॒न्दाँ॑सि ज॑ज्ञिरे॒ तस्मा॑त्।
यजु॑स्तस्मा॑दजायत॥३५॥

तस्मा॑दश्वा॑ अजायन्त। ये के चो॑भयाद॑तः। गावो॑ ह ज॑ज्ञिरे
तस्मा॑त्। तस्मा॑ज्जा॒ता अ॑जा॒वयः॑। यत्पुरु॑षं व्य॑दधुः। क॒ति॒धा
व्य॑कल्पयन्। मुखं॑ किम॑स्य॒ कौ बा॒हू। का॒वूरू॑ पादा॑वुच्येते।
ब्रा॒ह्म॒णोऽस्य॑ मुख॑मासीत्। बा॒हू रा॑ज॒न्यः कृतः॥३६॥

ऊ॒रू तद॑स्य॒ यद्वैश्यः॑। प॒द्भ्याँ॑ शू॒द्रो अ॑जायत। च॒न्द्रमा॑
मन॑सो जा॒तः। चक्षोः॑ सूर्यो॑ अजायत। मुखा॑दिन्द्र॑श्चाग्निश्च॑।
प्रा॒णाद्वा॒युर॑जायत। नाभ्या॑ आसीद॒न्तरि॑क्षम्। शी॒र्ष्णो द्यौः
सम॑वर्तत। प॒द्भ्यां भू॒मिर्दि॒शः श्रोत्रा॑त्। तथा॑ लो॒काँ
अ॑कल्पयन्॥३७॥

वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्तु
 पारे। सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः। नामानि
 कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते। धाता पुरस्ताद्यमुदाजहार।
 शक्रः प्रविद्वान्प्रदिशश्चतस्रः। तमेवं विद्वानमृतं इह भवति।
 नान्यः पन्था अयनाय विद्यते। यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः।
 तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्। ते ह नाकं महिमानः सचन्ते।
 यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः॥३८॥

पूरुषः पुरोऽग्रतोऽजायत कृतोऽकल्पयन्नासं द्वे च (ज्यायानधि पूरुषः। अन्यत्र पूरुषः॥)॥—[१२]

अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसाच्च। विश्वकर्मणः समवर्तताधि।
 तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति। तत्पुरुषस्य विश्वमाजानमग्रे।
 वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसः परस्तात्।
 तमेवं विद्वानमृतं इह भवति। नान्यः पन्था विद्यतेऽयनाय।
 प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः। अजायमानो बहुधा
 विजायते॥३९॥

तस्य धीराः परिजानन्ति योनिम्। मरीचीनां पदमिच्छन्ति
 वेधसः। यो देवेभ्य आतपति। यो देवानां पुरोहितः। पूर्वो यो
 देवेभ्यो जातः। नमो रुचाय ब्राह्मणे। रुचं ब्राह्मं जनयन्तः।
 देवा अग्रे तदब्रुवन्। यस्त्वैवं ब्राह्मणो विद्यात्। तस्य देवा

असन्वशौ॑। ह्रीश्च॑ ते ल॒क्ष्मीश्च॑ पत्यौ॑। अ॒होरा॒त्रे पा॒र्श्वे। नक्ष॑त्राणि
रूपम्। अ॒श्विनौ॒ व्यात्त॑म्। इ॒ष्टं म॑निषाण। अ॒मुं म॑निषाण।
सर्वं॑ मनिषाण॥४०॥

जायते॑ वशं॑ सुत॑ च॥ [१३]

भ॒र्ता स॒न्ध्रिय॑माणो बिभ॑र्ति। ए॒को दे॒वो ब॑हु॒धा नि॒विष्टः॑। य॒दा
भा॒रं त॒न्द्रय॑ते स भ॑र्तुम्। नि॒धाय॑ भा॒रं पु॒नर॑स्तमेति। तमे॒व
मृ॒त्युम॑मृ॒तं तमा॑हुः। तं भ॒र्तारं॑ तमु॑ गो॒प्तार॑माहुः। स भृ॑तो
भ्रि॒यमा॑णो बिभ॑र्ति। य ए॒नं वेद॑ स॒त्येन॑ भ॑र्तुम्। स॒द्यो जा॑तमु॒त
ज॑हात्ये॒षः। उ॒तो ज॑रन्तं॒ न ज॑हात्ये॒कम्॥४१॥

उ॒तो ब॒हूने॑क॒मह॑र्जहार। अ॒तन्द्रो॑ दे॒वः स॒दमे॒व प्रा॑र्थः। यस्त॒द्वेद॑
यत॑ आब॒भूव॑। स॒न्धां च॒ या॑ꣳ स॒न्दधे॑ ब्रह्म॒णैषः॑। र॒मते॑
तस्मि॑न्नु॒त जी॑र्णे शया॒ने। नैनं॑ जहात्य॒हः सु॑ पू॒र्व्येषु॑। त्वा॒मापो॑
अनु॑ सर्वा॑श्चर॒न्ति जा॒न॒तीः। व॒थ्सं प॑यसा पु॒ना॒नाः। त्वम॒ग्निꣳ
ह॒व्य॒वाह॑ꣳ स॒मिन्ध॑से। त्वं भ॒र्ता मा॑त॒रिश्वा॑ प्र॒जाना॑म्॥४२॥

त्वं य॒ज्ञस्त्व॑मु॒वेवा॑सि॒ सोमः॑। तव॑ दे॒वा ह॑व॒माय॑न्ति॒ सर्वे॑।
त्वमे॒कोऽसि॑ ब॒हूनु॑प्रविष्टः। नम॑स्ते अस्तु सु॒हवो॑ म ए॒धि।
नमो॑ वामस्तु शृ॒णुतꣳ ह॒वं मे। प्रा॒णापा॑नावजि॒रꣳ स॒श्चर॑न्तौ।

ह्वयामि वां ब्रह्मणा तूर्तमेतम्। यो मां द्वेष्टि तं जहितं
युवाना। प्राणापानौ संविदानौ जहितम्। अमुष्यासुनामा
सङ्गसाथाम्॥४३॥

तं मे देवा ब्रह्मणा संविदानौ। वधाय दत्तं तमहं हनामि।
असंज्जजान सत आबभूव। यं यं जजान स उ गोपो अस्य।
यदा भारं तन्द्रयते स भर्तुम्। परास्यं भारं पुनरस्तमेति। तद्वै
त्वं प्राणो अभवः। महान्भोगः प्रजापतेः। भुजः करिष्यमाणः।
यदेवान्प्राणयो नवः॥४४॥

एकं प्रजानाङ्गसाथं नवः॥ [१४]

हरिः हरन्तमनुयन्ति देवाः। विश्वस्येशानं वृषभं मतीनाम्।
ब्रह्म सरूपमनुमेदमागात्। अयनं मा विवधीर्विक्रमस्व। मा
छिदो मृत्यो मा वधीः। मा मे बलं विवृहो मा प्रमोषीः।
प्रजां मा मे रीरिष आयुरुग्र। नृचक्षसं त्वा हविषा विधेम।
सद्यश्चकमानाय। प्रवेपानाय मृत्यवै॥४५॥

प्रास्मा आशा अशृण्वन्। कामेनाजनयन्पुनः। कामेन मे
काम आगात्। हृदयाद्धृदयं मृत्योः। यदमीषामदः प्रियम्।
तदैतूपमामभि। परं मृत्यो अनु परेहि पन्थाम्। यस्ते स्व
इतरो देवयानात्। चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि। मा नः प्रजाः

रीरिषो॒ मोत॑ वी॒रान्। प्र॒ पूर्वं॑ मन॑सा॒ वन्द॑मानः। नाध॑मानो
वृष॒भं च॑र्षणी॒नाम्। यः प्र॒जाना॑मेक॒राण्मा॑नु॒षीणा॑म्। मृत्युं
य॑जे प्रथम॒जामृ॑तस्य॥४६॥

मृत्यवे॑ वीरा॑श्चत्वारि॑ च॥ [१५]

त॒रणि॑र्वि॒श्वदर्श॑तो ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य॑। वि॒श्वमा॑ भा॒सि
रोच॑नम्। उ॒पया॑मगृ॒हीतोऽसि॑ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते
योनिः॑ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥४७॥

[१६]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ वि॒श्वाभि॑रू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
स॒प्रथ॑स्तमः॥४८॥

[१७]

ई॒युष्टे॑ ये पूर्॒वतरा॑मप॑श्यन् व्यु॒च्छन्ती॑मु॒षसं॑ म॒र्त्यासः॑।
अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभू॒दो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑
प॒श्यान्॑॥४९॥

[१८]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॒ष्कृतं॑ त्वा सादयामि
ज्योति॑र्विदं त्वा सादयामि भास्व॑तीं त्वा सादयामि ज्वल॑न्तीं
त्वा सादयामि मल्मला॑भव॑न्तीं त्वा सादयामि दी॒प्यमा॑नां
त्वा सादयामि रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि

बृहज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं
त्वा सादयामि॥५०॥

[१९]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे
स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपंते स्वाहा
ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५१॥

[२०]

चित्त्वं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रन्तनिम्ना पशुपतिः
स्थूलहृदयेनाग्निः हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मतस्त्राभ्यां
महादेवमन्तः पार्श्वेनौषिष्ठहनः शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥५२॥

[२१]

तच्छं योरावृणीमहे। गातुं यज्ञाय। गातुं यज्ञपतये। दैवीः
स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वं जिगातु भेषजम्।
शं नो अस्तु द्विपदे। शं चतुष्पदे। ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

